

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Дема Д.І., Абрамова І.В., Гнидюк І.В.

В статті розглянуто процес розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни. Завдання дослідження полягає у визначенні проблем та перспектив розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни.

Постановка проблеми. Ефективність використання земельних ресурсів в аграрному секторі економіки країни характеризується тривалим безгосподарним ставленням до землі. Головними проблемами розвитку земельних відносин в Україні залишаються відсутність контрольованого державою ринку землі, недосконалість нормативно-правова база регулювання земельних відносин, відсутність ефективної системи державного управління земельними ресурсами, контрольованого державою ринку земель сільськогосподарського призначення та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Системні дослідження з питань методології землекористування виконані відомими вітчизняними вченими-економістами В.Г. Андрійчуком, В.В. Іванишином, В. Книшом, В.М. Русаном, П.Т. Саблуком, М.Г. Ступенем, А.М. Третьяком та ін. Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни зробили М.В. Гладій, І.Г. Кириленко, Л.Я. Новаковський, Б.Й. Пасхавер, С.В. Рибалко, М.М. Федотов, А.Д. Юрченко та інші економісти-аграрники. Однак, на сучасному етапі, проблеми розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни є недостатньо обґрунтованими, а перспективи – чітко не визначеними. Важливість вирішення цих питань дає підстави стверджувати, що вони потребують проведення окремого дослідження.

Об'єкт та завдання дослідження. Об'єктом дослідження є процес розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни. Завдання дослідження полягає у визначенні проблем та перспектив розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни.

Результати досліджень. Вирішення проблем, пов'язаних із формуванням земельних відносин в аграрному секторі економіки країни, детермінує необхідність визначення проблем та перспектив їх розвитку. Оскільки кількісна характеристика окреслених проблем є доволі проблематичною, то в даному випадку доцільно використати метод експертних оцінок. При експертному опитуванні використовується інформація, що «міститься» в досвіді та інтуїції вченого, тобто інтегрована з конкретною особою [2, с. 9]. Основою для проведення такого опитування стала анкета, за допомогою якою здійснювався збір необхідної інформації.

Експертна анкета містила в собі три блоки питань. Перший блок питань акумулював в собі загальні відомості про респондента, другий блок був зорієнтований безпосередньо на визначення проблем та перспектив розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни, третій блок був спрямований на оцінку експертом рівня свого знайомства з проблемами землекористування.

До групи експертів, які взяли участь в анкетуванні, були залучені провідні науковці вищих навчальних закладів аграрного спрямування, чия діяльність прямо чи опосередковано пов'язана з науковими дослідженнями у сфері земельних відносин, а також фахівці Головного управління агропромислового розвитку та Держкомзему у Вінницькій області. Всього дали відповіді на поставлені в анкеті питання 35 респондентів, з них: 2 доктори економічних наук, 27 кандидатів економічних наук та 6 – особи, які мають вищу аграрну освіту.

Достовірність інформації, одержаної в процесі експертного опитування, перевірялася шляхом ретельного аналізу відповідей на третій блок питань, де респондентам пропонувалося оцінити рівень свого знайомства з проблемами розвитку земельних відносин. Ті анкети, в яких учасники опитування оцінювали рівень свого знайомства з проблемами розвитку земельних відносин як низький (а таких виявилось 5 %), не бралися до уваги.

Результати анкетування показали, що 89 % опитуваних вважають проблемним стан розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни. Водночас, 10 % респондентів схиляються до думки, що сучасний стан розвитку земельних відносин є задовільним. Близько 1 % опитаних, зазначили, що їм важко відповісти на дане питання. Жоден з експертів не відзначив, що стан розвитку земельних відносин в Україні є перспективним. Основними причинами, що негативно впливають на зазначені процеси 32 % опитуваних вважають недосконалу нормативно-правову базу регулювання земельних відносин, 24 % – відсутність ефективної системи державного управління земельними ресурсами, 18 % – відсутність контрольованого державою ринку землі, 17 % – відсутність дієвої системи захисту прав власників земельних ділянок та орендарів і лише 9 % – відсутність належної системи охорони та раціонального використання земель (рис. 1).

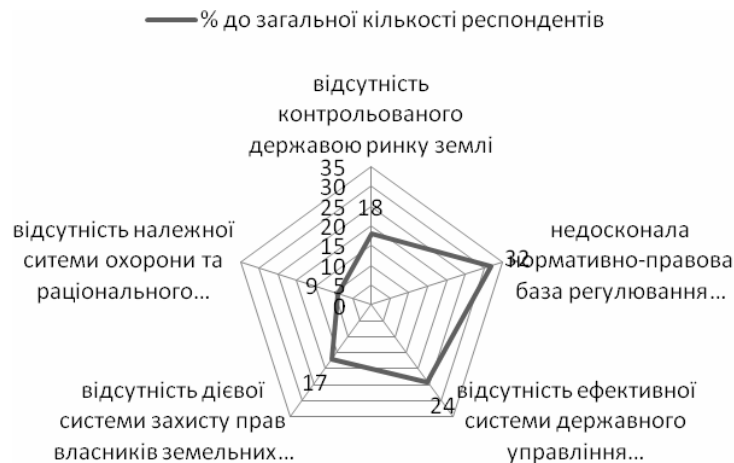

Рис. 1. Рівень оцінки експертами причин, що мають найнегативніший вплив на сучасний стан розвитку земельних відносин, у % до загальної кількості респондентів

Джерело: власні дослідження.

Як бачимо з відповідей експертів, найбільше дискусій ведеться навколо проблем нормативно-правового регулювання земельних відносин, створення ефективної системи державного управління земельними ресурсами та формування контрольованого державою ринку землі. На питання «Чи вважаєте Ви ефективною державною політику у сфері розвитку земельних відносин?» більшість респондентів (88 %) дали негативну відповідь, 11 % опитаних відповіли позитивно і 1 % експертів зауважили, що їм важко дати відповідь на це питання. Переважна більшість опитаних (75 %) вважають, що державі потрібно від 1 до 5 років для того, щоб створити сприятливі умови розвитку земельних відносин, водночас 25 % – наполягають, що навіть 5 років є занадто малим терміном для створення належних умов для розвитку земельних відносин.

На питання про доцільність формування контрольованого державою ринку землі, більшість експертів (69 %) дали схвальну відповідь. Водночас, даючи відповідь на питання «Як Ви ставитесь до зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення?» думки респондентів розділилися. Близько 52 % опитаних підтримують зняття мораторію, водночас 48 % негативно ставляться до вчинення таких заходів з боку держави.

Близько 49 % респондентів вважають, що зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення спонукатиме землевласників-спекулянтів до скуповування великих земельних масивів. Понад 30 % опитаних схильються до думки, що головні ризики, з якими пов'язане зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення пов'язані з відсутністю належних організа-

ційно-правових умов та правового поля функціонування ринку землі, 11 % схильються до думки, що зняття мораторію вплине на встановлення не виправдано низьких цін на землю, 10 % вказують на те, що селяни психологічно не готові до такого кроку з боку уряду.

З метою визначення перспектив розвитку земельних відносин респондентам було задано ряд питань стосовно термінів досягнення тих чи інших результатів у вирішенні зазначеної проблеми. Зокрема, на питання про період протягом якого держава здатна сформувати належну нормативно-правову базу регулювання ринку землі 60 % опитаних відповіли, що для цього потрібно від 1 до 5 років, 9 % зауважили, що її формування буде можливим впродовж 1 року, 31 % стверджують, що для цього потрібно понад 5 років. Щодо формування ефективного механізму функціонування ринку землі, то більшість науковців (55 %) прийшли до висновку, що даний процес триватиме від 1 до 5 років. Близько 58 % респондентів вважають, що зняття мораторію на землю буде можливим впродовж аналогічного періоду. 62 % опитаних схильються до думки, що формування та функціонування інфраструктури ринку землі сільськогосподарського призначення відбуватиметься від 1 до 5 років.

В процесі дослідження також було зроблено припущення про те, що формування та функціонування регульованого державою ринку земель сільськогосподарського призначення вплине на концентрацію сільськогосподарських угідь в руках великих землевласників, що в свою чергу сприятиме розвитку аграрного сектора економіки країни. Респондентам було запропоновано дати оцінку такому явищу. Результати анкетування надали можливість встановити, що більшість ре-

спондентів (68 %) мають негативне ставлення до концентрації сільськогосподарських угідь в руках крупних землевласників, 10 % ставляться пози-

тивно і лише 2 % відповіли, що їм важко дати оцінку вказаним процесам.

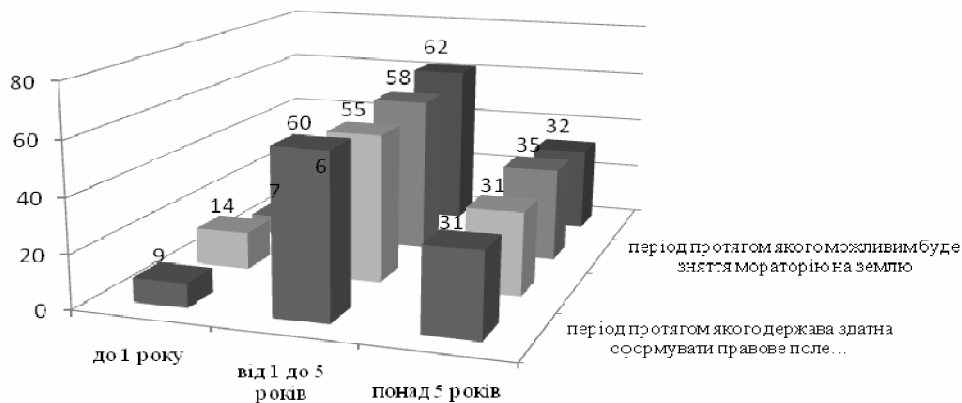

Рис. 2. Перспективи розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни, у % до загальної кількості респондентів

Джерело: власні дослідження.

Водночас на питання «Як Ви ставитесь до запровадження земельної іпотеки?» більшість опитаних (89 %) дали схвальну відповідь. Крім того, науковці зауважили, що запровадження земельної іпотеки сприятиме залученню довгострокових кредитів в аграрний сектор економіки країни. Переважна більшість респондентів (95 %) також дали схвальні відповіді на питання про необхідність включення земельних ресурсів до основних засобів виробництва.

На питання «Який із запропонованих заходів є найголовнішим для ефективного розвитку земельних відносин в аграрному секторі економі-

ки країни?» 32 % опитаних відповіли, що це формування контрольованого державою ринку земель сільськогосподарського призначення, 23 % прийшли до висновку, що це розвиток нормативно-правової бази регулювання земельних відносин (рис. 3). 20 % опитаних стверджують, що розвитку земельних відносин сприятиме запровадження земельної іпотеки, 15 % - поширення інформації щодо прав власників земельних ділянок, 12 % - створення дієвої системи захисту прав власників та орендарів та 8 % - розробка єдиних екологічних вимог щодо використання земельних ресурсів.

Рис. 3. Рівень оцінки експертами заходів, що сприятимуть ефективному розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни, у % до загальної кількості респондентів

Джерело: власні дослідження.

Висновки. Таким чином, проведене соціометричне дослідження надало можливість встановити, що більшість експертів вважають стан

розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки країни проблемним. Серед причин, що мають негативний вплив на розвиток зазначених

процесів респонденти виділили відсутність контрольованого державою ринку землі сільськогосподарського призначення, недосконалість нормативно-правової бази регулювання земельних відносин, відсутність ефективної системи державного управління земельними ресурсами та дієвої системи захисту прав власників та орендарів зе-

мельних ділянок. Щодо визначення перспектив та термінів, впродовж яких можливим буде вирішення зазначених проблем та належного розвитку земельних відносин, то більшість опитаних схиляються до думки, що тут потрібно від 1 до 5 років.

Література

1. Наumenko B.I. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки / B.I. Наumenko, Б.Я. Панасюк. – К.: Глобус, 1995. – 198 с.
2. Панасюк Б.Я. Прогнозування та регулювання розвитку економіки / Б.Я. Панасюк. – К.: Поліграфкнига, 1998. – 304 с.
3. Третяк А.М. Стратегія реформування земельної політики в Україні на сучасному етапі / А.М. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 6. – С. 12-21.
4. Уланчук В.С. Шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону / В.С. Уланчук, Л.П. Альошкіна // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 10-14.
5. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (доповідь) / М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 4-18.